

Guachuchules gentes,
nude incedunt, sub die habitant,
venaticibus tantum inveniunt.

Terra incognita, et montibus
asperissima.

His montibus maxima
argenti copia effluitur.

Cacatequas gentes
lurum, arca et lignis
construunt, quibus venationem
indulget.

Tecaxquines qui
venantur, tantum et fructus
tubas vivunt.

NOVA HISPANIA
ET
NOVA GALICIA.

NOTARVM EXPLANATIO

Circa Mexico	†	†	†	Circa Paris
†	†	†	†	†
†	†	†	†	†
†	†	†	†	†

Miliaria Hispanica

Guylclmus Blaeuw excudit.

modum infalubri, ob nimium æstum, & orarum maritimarum supinam declivitatem.

Ad ortum urbis, *Texcuco* sita est, & inde *Gueytulpa*, atque *Zacatepe*; à qua paululum ad boream deflectentibus montes ascenduntur quæ inter *Tuxpa* & *S. Petri Paulique* amnium alveos medii discurrunt. Atque hæcenus Archiepiscopatus ad Orientem pertinet, & hæc limitibus à *Tlaxcalenfi* Episcopatu separatur.

Via denique quæ ab urbe ad Veram crucem ducit, *Ategoepeque*, quæ Episcopatus *Tlaxcalenfi* attributa est, & à barbaris *Otomis* incolitur, limes provinciæ *Mexicanæ* clauditur. In *Mexicana* provincia seu Archiepiscopatu, varia metalla numerantur cum suis municipiis, quæ distant à Metropoli; *Puchuca* leucas quatuordecim: *Tasco* duas supra viginti; *Tziquilpo* plumbi fodinæ itidem duas supra viginti: *Talpayaua* viginti & quatuor: *Temozaltepeque* octodecim: *Cultepeque* viginti & duas: *Zaculapa* viginti: *Zumpango* quadraginta: *Guanaxuato* sexaginta: *Comania* septem supra sexaginta: *Achiatica* octodecim ab Angelorum civitate. *Gautla* denique, *Zumatlan* & *Santæ Læis de la Paz*, quorum distantia ab urbe non produntur. Atque in hæc fodinis, quæ omnes, una excepta, argenti sunt, supra quatuor millia Hispanorum, præter servitia, industriam suam atque operam dicuntur exercere.

Principalis non modo Archiepiscopatus, sed & totius *Novæ Hispaniæ*, atque adeo *Americæ*, est *Mexico*, olim indigenis *Tenoxitlan* vel *Tenuchtitlan*. Sita autem est in medio *Lacus*, qui quinque circiter leucas in latitudinem, ubi latissimus est, octo aut paulo plures in longitudinem porrigitur: in hunc à jugis montium qui circumquaque imminent, magna copia sese præcipitant rivi, sed aqua fundi nitrosi vitio saluginem contrahit, ita ut turbida, amara, potuique inidonea sit: huic alius *lacus* exiguo intervallo conjungitur, dulcis, potarique pulcherrimus, & minorum pisciculorum ferax, magnitudine à superiori non multum discrepans; hic perpetuo in falsum lacum influit, & saluginem illius corrigi: Vterque *lacus* supra triginta leucas ambitu complectitur, & præter hanc urbem, plus quam quinquaginta municipiis atque pagis, partim incolitur, partim accolitur; quorum quædam quinque millia domiciliorum jam olim habuerunt, quædam decem; *Texcuco* denique ipsi urbi magnitudine quondam æmula fuisse creditur.

Nutrit hic *Lacus* (inquit *Fr. Ximenez*) pisces glabro corio rectos, quadrupedes instar lacerti, palmum aut circiter longos, & unciam crassos, sub ventre notulis quibusdam variegatos, à medio corpore ad caudam sensim tenuiores fiunt; cauda ipsis est longa, & sub finem exilis, pedes, quibus natant, divisi sunt in quatuor digitos instar ranarum, caput grandius quam pro corporis mole, nigro rictu, qui fere semper illis hiat: quodque mirabile, uterum habet fœmineo similem, patiturque menses suos, uti sæpe fuit observatum; edules sunt atque anguillarum similes, condiunturque pipere & Chille: barbari vocant *Axolotl*, Hispani *Liguete de Agua*. Hauritur ex eodem *Lacu* certa species luti, quam ad focum cogunt in orbes, ubi candida evadit instar nivis,

unde à barbaris vocatur *Tizatlali* sive terra candida; simillima est cerussa; frigida & sicca, astringendi facultate pollens sine ulla mordacitate; eadem fere præstat quæ cerussa. Plurimum autem optimi salis (*Ixtatl* vocant *Mexicani*) ad ripas prioris *Lacus* colligitur, ditissimo in hæc regionibus commercio: Nec minor copia optimi & absolutissimi nitri *Mexicanis* *Tequixquitl*. Innumeris quoque cymbis unilignis hic navigatur, quas *Mexicani* sua lingua appellant *Alcales*.

Urbs ipsa in medio falsi *lacus* (ut *Cortelius* prodidit) ædificata, tribus stratis aggeribus aditur, quorum unus ab occasu descendit mediam leucam longus, alter ab aquilone unam leucam, tertius denique ab Austro duas, per quem *Cortelius* olim hanc est aggressus & cepit; ab ortu tantum cymbis aditur. Non tam multis canalibus hodie pervium est oppidum, atque olim fuit, licet calles angusti etiamnum sint, & recti omnes; multæ in illo sunt aræ mercatu quotidiano frequentes, singulari civium compendio; & præter has tria fora præcipua, quæ magno accolarum concursu certis hebdomadæ diebus frequentantur, barbari vocant illa *Tiangustli*, Hispani *Tiangues*: Eorum unum antiquo nomine *Tlatolulco* dicitur, immane spatium quadrato ambitu complexum, & à tribus lateribus porticibus & tentoriis instructum, in medio illius visitur hodie macellum, & fons eleganti opere ab Hispanis substructus: alterum & ipsum satis amplum, *S. Joannis* forum hodie appellatur: Tertium denique & principale *S. Hippolyti* (quem urbis patronum fecerunt) ad quod incredibilis hominum multitudo, diebus *Mercurii* & *Iovis* confluit; unicuique mercium generi suus locus designatus, atque adeo unicuique institori: merces quæ ad hoc forum comportantur, recensere longum esset; nihil enim è terra, ligno, auro argentoque fingitur, nihil in toto hoc tractu colligitur, aut aliunde importatur, quod hic desideretur. De urbis vero frequentia, qualis ante Hispanorum adventum fuisse traditur, nihil jam dicere attinet: hodie supra quatuor Hispanorum, & triginta barbarorum millia illam feruntur incolere; exiguus numerus prout olim fuit. In quatuor partes sive regiones civitas jam olim divisa fuerat, quæ hodieque mutatis tantum nominibus durant, quarum una *S. Joannis*, altera *S. Mariæ* rotundæ, tertia *S. Pauli* & *Sebastiani*, quarta vero & maxima (olim *Tlatolulco*) hodie *S. Iacobi* nomine insignitur. Hic *Tribunal* regium situm est, cui *Vice Rex* præsidet: hic palatium, & cæterorum ministrorum regiorum sedes, denique & Archiepiscopi *Cathedra*, cujus suffraganei sunt Episcopi *Tlaxcalæ*, *Guaxacæ*, *Mechoacanæ*, *Novæ Galæciæ*, *Chiapæ*, *Yucatanæ*, *Guatemalæ*, *Veræ Pacis* & *Philippinarum Insularum*. *Cathedrale* templum *Cortelius* inchoaverat, Præses autem *Sebastianus Ramirez* perfecit. Sunt præterea in hac urbe diversorum monachorum monasteria, *Dominicanorum*, *Franciscanorum*, *Augustinianorum*, *Carmelitarum*, *Societatis Iesu*, *de la Mercede*, *Discalceatorum* aliorumque: itemque decem fœminarum, diversorum ordinum. Item *Academia* illustis, in qua liberales

plaga contingentes, *Tlaxcalenfi* episcopatu innumerantur, ab australi vero Archiepiscopatu; elivi illius admodum sunt fertiles, & tritici atque gossypii feraces: Accolæ loquuntur linguam *Mexicanam*. *Texcuco*, alumine candidissimo & pellucido dives, sita est ad radicem montis; à quo planities descendit ad *Chiautlam*, gossypio & maizio opulentum pagum: fervet hic cælum, raris pluviis: montes vicini vastas arbores nutriunt, quæ nobilissimum *Copal* & Animem exsulant, mensè *Novembri* potissimum, quo minimum pluit, leviter vulneratæ. *Chiautle* subest vicinus pagus *Ocotlan*, ubi puteus visitur aquæ salis, è qua indigenæ optimum salem coquant; his succedunt haud longo intervallo *Contecomapa* & *Gualtepeque* pagi, quorum indigenæ *Milteccensium* idiomate utuntur, atque hic laspis è monte eruitur, elegantissime virens & ad *Porphyrium* accedens: hi pagi abundant maizio, uti & *Patonala*, cujus incolæ sunt ejusdem dialecti, & *Tecomatla* atque *Puclá* pagi, qui ad Episcopatum *Guaxacensem* pertinent: *Mutezuma* rerum potente, stativa militum hic erant, bello tum flagrante inter ipsum & *Tutepecenses*, qui magnam provinciam incolunt ad mare usque *Australe*, nunc *Guaxaca* conjunctam. A *Puclá* ad *Castlam* sedecim leucarum iter est, per medios *Amiscomum* fines, qui litem inter hanc & *Ometopal* dividunt. Duabus citra hanc leucis *Tuculula* aditur, auri venis dives atque frugibus, verum crebris terræ motibus obnoxia, adeo ut incolæ in humilibus casis (*Bobios* vocant) è cespite aggestis & stramine desuper rectis, vivere cogantur: mari australi ita vicini, ut murmur fluctuum facile possint exaudire. Atque hæcenus è *Vulcano* ad extremos usque *Mexicanæ* provinciæ & mare *Pacificum*, Archiepiscopatus provinciæ ad *Eurum* pertinent, & diocesis ab Episcopatu *Guaxacensi* dividitur.

A metropoli vero versus austrum sita sunt municipia *Coatruaguacal*, *Acapistla*, *Guastepeque* & *Autepeque*, *Marchionis* *Vallentis* peculium, loca peramena, cælo quidem fervido, sed solo crebris torrentibus riguo, agrisque *mayzii* & *gossypii* feracissimis: florumque elegantium & benevolentium rosarum perfectis: pertingunt autem ad ejusdem *Vulcani* radices: hic optimum & candore atque soliditate præcellens laccharum conficitur. Iuxta hæc jacet *Tlapa* altis collibus & profundis vallibus distincta, abundans frumento & auri venis nobilis, è quibus incolæ multum auri colligunt, & tributis loco pendunt. Huic contigua est provincia *Guexco*, multos habens pagos, & copioso mellis, ceræ, tritici atque gossypii proventu locuples: *Zumpango* vicus sub hac censetur cum ditibus argenti fodinis, *Martini de Yerbo* & *Gundisabvi Ceresii*: hæc regio pertingit ad *Acapulcum*, notissimum maris *Australis* portum, completiturque complures insignes pagos, qui omnes ad Archiepiscopatum pertinent.

Rursus ab eadem Metropoli *Mexico* versus *Atlacabayam* & montana tendendo, primò *Alapulcum*, deinde *Xalatacum* venit septem ab urbe leucis: ultra hæc *Tlaxco* provincia occurrit & frequentissima *Hispanorum* colonia, juxta nobilem argenti fodinam, in qua multa servitia jugiter occupantur, & argentum devehunt ad urbem: *America*.

sunt ibidem ferrariæ insignes: hæc provincia spectat ad *Africum*, ducitque perquam plurimos pagos ad mare australe. Ab *Atlacabayam* autem, priusquam *Xalatacum* attingeris, aliâ viâ ad occasum dividitur, quæ ad vallem *Matalzingo* ducit, cujus principalis pagus appellatur *Toluca*: cit, longe lateque patet hæc vallis, incoliturque à barbaris *Otomis* novem ab urbe leucis, paucis abundans atque armentorum pecudumque gregibus, tam incredibili fecunditate, ut *Didacus Nonnius de Camargo*, binarum ovium foeturam in valle *Atzompan*, intra decennium, ad quadraginta millium gregem, singulari industria promovisse, prodatur ab *Herrera*. Ab hac valle, alia rursus semita versus *Africum* deflectens, ad *Tuxaltithan* vicum progreditur, & duodecim leucis ulterius ad *Maltepequen* pagum argenti metallis nuper inventis nobilitatum: hæc via porro *Africum* inter & *Zephyronothum* tendit ad *Mare Australe* per multas provincias atque pagos, qui Archiepiscopatu accensentur. *Matalzingo* autem ad occasum proxima est *Xalatacum* usque ad *Taximaroam* triginta ab urbe leucis, quæ ad *Mechoacanensem* Episcopatum refertur, illumque dividit ab Archiepiscopatu. *Zacatulam* & *Colymam* petentibus hac iter est per amplissimas *Mechoacanæ* provincias. Rursus à *Matalzingo* paulum ad *Corum* deflectentibus, *Xiquipilco* & *Chiapa* pagi fiunt obvii, quorum incolæ *mayzio* victitant & *Maguey*.

A Metropoli *Mexicana* rectè ad *Corum* proficentibus, *Escapuzalco* & *Tenyauca* occurrunt, & quatuor ab his leucarum intervallo *Guatitlan*, & statim *Atexepit*: Huic contigua est *Xilotepeque* provincia *Otomis* habitata; gens est pusilli animi, tardissimique ingenii, atque adeo pravi, quæque ob sermonis inconcinnam breviteratem & asperitatem, religione difficulter admodum potest imbui: laborum alioquin tolerantia reliquas *novæ Hispaniæ* nationes facile superans: Hæc provincia dividitur à *Mechoacanensium* pagis versus *Corum*, incoliturque multis municipiis & pagis, & fruitur maximam partem cælo admodum temperato. *Xilotepeque* ad *Arctum* adjacet *Tula*, insignis pagus, cujus incolæ *Otomitica* lingua utuntur, agrosque gnaviger colunt.

Porro à Metropoli *Mexicana* versus *Arctum* progredientibus, primum obviam fit *Tepeaquilla*, atque inde *Ecatepeque* & *Atotobilco*, *Tulanzingo* & *Mexotitlan* provincia, optimi aluminis ferax, cælo temperato atque salubri, solo multis piscosis amnis irriguo; incolis industriis, in texendo telas gossypinas; in hac provincia ferri metalla à servitiis excoluntur. Ex hac in *Guaxatecarum* provinciam transitur, in qua plures sunt pagi ad flumen *Panucum* & *S. Stephani* oppidum pertinentes; indigenæ utuntur idiomate peculiari, & à *Mexicano* multum diverso.

Ab urbe autem versus aquilonem, *Orumba* & *Tepeapulco* adeuntur, nobiles pagi, solo frumenti atque graminis æque feraci: hæc proxima est *Guaxinango* provincia, argenti venis locuples: sequitur deinde *Papatula* atque *Tupax* provinciæ, quam *Tupax* vel *Tuxpa* fluvius perlabitur, in *Fretum Mexicanum* egrediens, è regione *Insulæ* quam vocant *de Lobos*, à lupis marinis; cælo admodum